

*Др Драгиша Дракић, ванредни професор
Правног факултета у Новом Саду*

О СТИЛУ ЈЕЗИКА ЗАКОНА¹

Сажетак: У раду се анализира стил језика модерних закона и значај језика за право и правнике уопште.

У првом делу рада аутор указује на значај феномена језика и на актуелност његовог проучавања, а појмом наводи аргументе у прилози тврђења о великом значају језика и за право и правнике.

У централном делу рада аутор расправља о стилу језика закона и тврди да на стил језика модерних европских закона у великој мери утичу њихова природа и карактер, природа онога на шта се ови закони односе, циљеви који се њима желе постићи, као и тежња да се целокупно право "позитивира".

Аутор на крају истиче да ми данас имамо, не само стилски роботично написане, већ и садржински лоше законе, што све даје "суморну слику о језичком квалитету наших закона". Да би се ипак створила ситуација променила аутор указује на неминовност бољег познавања језика и науке о језику од стране правника.

Кључне речи: језик, језик у праву, језик закона, стил језика закона.

На почетку треба истаћи да је језик закона одувек заокупљао пажњу правника. И не само правника. Велики мислиоци, књижевници, филозофи, политичари, социолози, педагози, лингвисти и други, од давнина радо су се бавили овом тематиком. Тако је и данас.

Томе се не треба чудити, с обзиром на то колики значај има феномен језика уопште, а тако и језика у праву. На значај језика указивали су мно-

¹ Рад је настао као резултат научног ангажовања на пројекту Правног факултета у Новом Саду под називом "Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)" у 2012. години.

ги, а ми ћемо на овом месту навести мишљење "оснивача" науке о језику – Хумболта, који је у својим вишедеценијским истраживањима језика дошао до закључка о "праизворној човечности језика, као и праизворној језичности човека"². Поред тога, опште позната је чињеница да је "свет права" продукт језика, као што је и сваки други "свет" такође његов продукт, јер како је опет рекао Хумболт "свет настаје једино кроз језик и не егзистира изван језика"³. Витгенштајн је ову мисао свео на следећу паролу: "Границе мог језика представљају границе мог света"⁴. Отуда та велика заинтересованост за феномен језика, па самим тим и језика у праву, као делићу целокупног света оживотвореног кроз језик.

Дакле, реч је о увек актуелној и веома значајној, али у исто време и мултидисциплинарној теми. Када је у питању ово последње, језиком се баве синтакса, семиотика, семантика, аналитика, херменаутика, лингвистика, реторика, структурализам, теорија дискурса и консензуса, конструктивизам. А могло би се још набрајати⁵. Језиком се, разуме се, бави и право као и правници. И то не једино језиком закона. Наиме, и однос права и језика је вишедимензионалан и може се посматрати кроз више аспеката. Тако, може се анализирати однос правног језика и правне културе, стил правног језика, однос правног стручног језика и говорног језика, као и законског језика и језика судске праксе и судског говора. Такође, могу се разматрати проблеми синтаксе, семантике и херменаутике у правном језику. Предмет истраживања би могло бити и језичко схватање нормативе, или пак однос правног језика, друштва и културе (социологија правног језика). А правни језик се може обрађивати и као тема структуралистичке правне науке⁶.

Као што се може приметити наша тема која се односи на стил језика закона само је делић мозаика једне комплексне и широке проблематике језика уопште, односно представља само један аспект могућег проучавања у оквиру шире области "језика у праву". Ако би желели да одредимо, у домену те шире области, ужу област "језика у праву" у оквиру које би се могла проучавати тема за коју смо ми у раду заинтересовани, онда би је могли означити као "учење о законодавству"⁷. "У најширем смислу под њим се подразумева свака научна тежња која се на било који начин бави фено-

² Видети, Х.Г.Гадамер, *Човек и језик*, У: Похвала теорији, Цетиње, 1996, стр.84.

³ Хумболтова мисао преузета из: А.Кaufmann, *Rechtsphilosophie*, 2.Auflage, München 1997, s.109.

⁴ Преузето из: В.Рüthers, С.Фischer, *Rechtstheorie*, 5.Auflage, München 2010, s.106.

⁵ Тако, А.Кaufmann, *ibid*, s.108.

⁶ Видети о томе, А.Кaufmann, *ibid*. s.109.

⁷ Ово је дословни превод немачке речи "Gesetzgebungslehre", која реч се користи у немачкој теорији права, док код нас предметни појам није у широј употреби.

меном законодавства"⁸. Овде се може најпре говорити о садржини закона – како он настаје, којим вредносним представама или нарочитим циљевима је одређен, које институције имају при том одлучујући утицај. Након тога, може се говорити о примени закона у ширем смислу. Коначно, може се целокупна проблемска област садржине закона и законске примене истраживати са посебних, појединачних гледишта, а такође са социолошког и економског аспекта⁹. Овде је корисно нагласити да у прву област задатака "учења о законодавству" спада и проучавање процеса доношења закона, у којем процесу се издвајају и таква питања као што је проблем законодавне технике и формално-научног аспекта. За разлику од осталих области, област "законодавне технике" није много обрађена у литератури¹⁰. А управо у област законодавне технике спадају и питања као што су језик закона, а у оквиру тога и стил његовог језика.

С тим вези, не можемо говорити о стилу језика закона а да претходно нисмо указали на значај језика за право и правнике.

Наиме, да би дошло до, како каже Хумболт, "преобликовања света у језик", па тако и "правног света" у "правни језик", потребно је, дакле, да је право језички обликовано. Овакав језик, правни језик, онда истовремено обликује и правно релевантну стварност. Јер, "када се право примењује, долази до посредовања двају светова: света свакодневне стварности са својим правно релевантним животним садржајима, и света права, са својим нормама требања"¹¹.

Дакле, не само да се право "служи" језиком, већ се оно и ствара кроз језик. Не постоји право изван језика. Како је рекао један писац: "Право није *са* или *и*пред, већ је оно у језику"¹². Ми би додали и следеће – језик је такође у праву. Правни појмови су са језиком тако срасли, да се од њега не могу одвојити. "Право се може једино у језику садржати, само кроз језик изразити, језиком разјаснити и даље развити. И када неко замисли предјезично право – на пример у смислу 'правног осећаја' или 'правне свести', мора се латити језика, да би се такви замишљени или осећани правни садржаји изразили и постали делотворни. Без језика су право и правници *неми*"¹³. Значај језика за право могао би се, дакле, свести на једну реченицу – нема права без језика. Тек се језиком појмовима права дарује њихова телесност, обезбеђује њихова егзистенција. Или, другачије речено – "једино се

⁸ L.Adamovich, *Probleme einer modernen Gesetzestechnik*, in: Gesetzgebung (Hrsg. G.Winkler, B.Schilcher), Forschungen aus Staat und Recht 50, Wien – New York 1981, s.204.

⁹ О претходно реченом видети више, L.Adamovich, *ibid*, s.204-206.

¹⁰ Тако, L.Adamovich, *ibid*, s.204.

¹¹ A.Kaufmann, *ibid*, s.112.

¹² H.Hatz, *Rechtssprache und juristischer Begriff*, Stuttgart, 1963, s.66.

¹³ G.Rüthers, C.Fischer, *ibid*, s.106,107.

за језичко тело појмовна садржина може везати и 'разгласити' и тиме постати правно делотворна"¹⁴. Језик је нужна претпоставка за егзистенцију појединачних правних појмова, као и права у целини.

Ако пођемо од предње максиме да нема права без језика, онда не чуди констатација да се у сваком тренутку свог пословног ангажовања правник сусреће са речима, реченицама односно текстовима, то јест непрестано се бави језичким творевинама. И не само да је језик правнику централни и основни предмет његовог рада, већ му служи и као главно оруђе за рад. А у којој мери то отежава посао правницима, о томе не треба трошити речи. Неко ће рећи да се и књижевници баве језичким творевинама, и то у знатно већој мери него правници. Ипак, између ова два позива постоји суштинска разлика – правник често одлучује о људским судбинама у стварном животу, док књижевник кроји судбине људи, а некад и човечанства у целини, међутим само на папиру¹⁵.

На овом месту би у контексту претходно реченог желели да истакнемо најодговорнију и најтежу од свих правничких делатности, примену права. Наиме, да би применио право, правник би морао да правилно протумачи правну норму, потпуно и исправно утврди чињенично стање, а затим да субсумира случај под норму. А колико је то само тешко правилно учинити! Јер, ми овде на једној страни имамо нормативну, на апстрактни начин формулисану "реченицу требања", а на другој страни конкретни чињенични опис правно релевантне стварности. Задатак онога ко примењује право је да утврди да ли се могуће чињенице из прописа подударају, логички-смислено, по односу рода и врсте, са чињеницама стварности. Односно, да ли је неко правно релевантно људско понашање оживотворило у простору и времену генерално-апстрактне чињенице одређених правних прописа. Овде применилац права "оперише" и са апстрактним и са конкретним језиком, а оба су правни језици. Први се односи на искусиве апстрактне појмове из правних прописа и њихове карактеристике, који се могу догодити, а други на конкретне предмете и њихове особине који су се догодили, а који се првим појмовима могу обухватити¹⁶. "Стално језичко прекодирање апстрактне појмовности закона и догматских реченица у

¹⁴ Н. Hatz, *ibid*, s. 71.

¹⁵ Није нам била намера да умањујемо значај и омаловажавамо сву ону духовну узвишеност коју књижевнички позив са собом носи, већ смо на овај начин само желели да истакнемо одговорност и практични значај правничког позива.

¹⁶ Слично и Винклер, који тврди да је "...језик правника у истој мери један емпиријски појмовни језик и један емпиријски предметни језик. Он се не односи само на искусиве појмове права и њихове карактеристике, већ и на њима обухваћене реалне предмете и њихове особине". Видети, G. Winkler, *Raum und Recht*, Forschungen aus Staat und Recht 120, Wien – New York 1999, s. 179.

више или мање конкретне описе чињеничног стања правних случајева, и обрнуто, је спецификум примениоца права"¹⁷. У томе лежи и посебност правничке делатности – право као "подударање требања и бивства"¹⁸, и задатак правника да утврди да ли постоји односно подударање, кореспонденција међу њима, или пак дискрепанција.

На основу напред реченог могло би се закључити да квалитет права уопште, а то важи и за квалитет закона, непосредно зависи од квалитета употребљеног језика. Другим речима, да би се успешно ангажовали у праву и радили са правом, правници би морали суверено владати језиком. То је неопходна претпоставка за успешан рад правника у свим областима права и свим видовима правних манифестација. Како се један аутор сликовито изразио: "Правник стога није само у обавези да говори исправно право, већ и да право исправно говори!"¹⁹. Према нашем осећају за језик аутор је хтео да каже, да он мора не само да познаје важеће право и да га правилно примењује, већ и да се правилно изражава приликом стварања права и његове примене. Исти аутор, помало иронично, још ²⁰ додаје: "Захтев да се исправно говори може се испунити од сваког, па тако и од стране правника. Захтев да се лепо говори, не мора да се испуни". Можда би се и могли сложити око овога са поменутиим аутором, само да лепота изражавања која се огледа у начину изражавања није неразлучиво повезана са исправношћу онога што је исказано. То важи и за начин изражавања у законима. Тако, није једино важно да се исправно говори у законима, већ је исто тако важно на који начин се исправно говори. Дакле, стил законског језика не спада само у област "естетике права", како већина аутора то изричито наглашава, већ по нашем мишљењу доста утиче и говори и о његовој суштинској страни. С тим у вези, поставља се питање какав је стил језика модерних закона.

Другим речима, која стилска средства су неопходна модерном закону, да би његовом језику дали изражајну атмосферу каква је закону потребна? Одговор би могао гласити: језику модерног закона потребан је онакав стил који одговара његовој природи, карактеру, као и циљевима који се конкретним законом желе постићи. Ипак, из овог одговора не може се много тога закључити. Због тога ћемо покушати да преко анализе карактера и природе ових закона делом дођемо до објашњења зашто је њихов језички стил данас такав какав јесте.

¹⁷ F.Haft, *Recht und Sprache*, in: Einführung in Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart (Hrsg. A.Kaufmann, W.Hassemer), 5.Auflage, Heidelberg 1989, s.233.

¹⁸ Дефиницију права као подударање требања и бивства први је дао напред већ цитирани немачки еминентни филозоф и правни теоретичар Артур Кауфман.

¹⁹ H.Dölle, *Vom Stil der Rechtssprache*, Recht und Staat 138/139, Tübingen 1949, s.75.

²⁰ H.Dölle, *ibid*, s.64.

С тим у вези, напред смо говорили о примени права, из чега би се могао извести закључак о карактеру модерног европског закона већине европских држава. "Уколико ми посматрамо модерни закон, онда ћемо приметити да су његова правила апстрактна, да су лишена сваког односа са конкретно-историјским овде и сада, конкретног вредновања поступања одређеног човека или одређене групе људи, који су нам познати. Модерна правила не чине "право-случај", она су надовезана на једно апстрактно-хипотетичко опште чињенично стање и једну исто тако општу правну последицу..."²¹. Такође, из онога што смо говорили о примени права може се нешто закључити и о његовој природи. Наиме, за право се може рећи да је то "комплексни феномен културално-социјалне стварности које се може емпиријски искусити, рационално схватити и сходно томе, и логички и граматички на одговарајући начин изразити"²². Тај комплексни феномен се у потпуности остварује кроз његову примену, то јест како смо у претходном тексту на више места поменули, кроз подударане "требања" – законских норми требања, и "бивства" – правно релевантних чињеница стварности. И управо те апстрактне норме требања које се налазе у законима жуде за одговарајућим стилем језичког исказивања. Штавише, на неки други начин тешко да би се могле формулисати.

Дакле, карактер и природа модерних закона умногоме утичу на начин језичког израза у њима.

Даље, на стил језика закона свакако утиче и чињеница да су, с једне стране, друштвени односи које право има амбицију да регулише постали комплексни и компликовани. С друге стране, са развојем нове технике и технологије, као и растом, развитком и променом модерног друштва, јављају се нове, или се мењају већ постојеће области друштвеног живота које је право заинтересовано да регулише.

Све је то утицало да се у писању модерних закона, делом у нужди, одступи од тежње која је дуго била присутна као императив у писању закона, а коју су својевремено Бекон, Монтескје, Бентам, Савињи и други, подигли на ранг врховног начела и битног својства закона, наиме тежње да закони морају бити једноставни, јасни и одређени. Ову тежњу Богишић је изразио кроз правило: "Чврсто се држати народнога живог језика; а кад је неминовна потреба одступити од тога, онда се чврсто држати његовог духа"²³. Томе одговара и чувени Јерингов "рецепт" за писање закона – "законодавац треба да мисли као филозоф, али да пише као сељак"²⁴.

²¹ H.Dölle, *ibid*, s.22.

²² G.Winkler, *ibid*, s.172.

²³ В.Богишић, *Технички термини у законодавсјиву*, Мјесечник правничкога друштва у Загребу, бр.1, Загреб 1888, стр.7.

²⁴ Видети нпр. А.Kaufmann, *Rechtsphilosophie*, *ibid*, s.110.

Поставља се питање, како удовољити захтеву, могло би се рећи једној природној потреби, да начин изражавања у законима буде једноставан, јасан, кратак и прецизан, ако на другој страни имамо обавезу да начин изражавања у законима буде нужно прилагођен природи и карактеру модерних европских закона као и природи онога на шта се ови закони односе и шта треба да уреде.

Горе поменутом захтеву данас је веома тешко удовољити. Приговори о томе да је језик права ружан нису нови²⁵. Ипак, треба истаћи да је у новије време већи проблем од тога што је језик закона ружан, чињеница да је језик закона постао неразумљив. Грађани су данас неповерљиви према праву и разочарани у правнике, често беспомоћни у схватању права и трагању за правдом. Разлог за такво стање није само неразумљивост текста закона, већ и стил образложења одлука и начин аргументације у праву²⁶. Могло би се рећи да данас постоји криза у праву уопште. Ипак, стање данашњег законодавства и судске праксе огледало је стања и прилика у модерној држави и друштву.

Конечно, да се вратимо на кључно питање, какав је стил језика данашњих закона? Овде мислимо на његову "ружноћу", а не на неразумљивост, што му се често ставља на терет. Јер, ово друго углавном је ствар писмености, а не стила.

С тим у вези, стилу језика закона се приговара да је сиромашан, сувопаран, шкрт, досадан, немаштовит. И у томе се често нимало не претерује, нарочито ако текстове данашњих закона упоредимо са ранијим, а нарочито са стилем језика давнашњих правника уопште. Сетимо се само класика римског права и њихових *responsa*, у којима су они своја правна мишљења саопштавали језички бравурозно у једноставној форми, а која су временом чак достигла ранг општих правних, и не само правних, мудрости. Такође, Јакоб Грим у својој расправи о *Поезији у праву* за језик старих закона каже следеће: "У нашим старим законима језик звучи поносно и снажно, мање кратко испрекидан, набијен снагом, није безбојно развучен. Он није никада сув и празан, у његовом душевном понављању лежи сигурност и јемство, једно племенито рухо које пристаје части судијског позива"²⁷. Ипак, то је било друго време у којем је "право" било једно истинско народско право, у којем се "штоф" права често приказивао пластично и животно, некада чак симболима и сликама, а понекад налазио своје мотиве у усменом предању. У појавама правног живота фантазија човека играла је значајну улогу, а у праву уопште религија заузимала значајно место. Сада свега то-

²⁵ Видети, Н. Dölle, *ibid*, s.5.

²⁶ Тако и В. Rütters, С. Fischer, *Rechtstheorie*, *ibid*, s.144.

²⁷ Цитат преузет из, Н. Dölle, *ibid*, s.66.

га нема. Модерна правна норма постала је секуларизирана и неутрализована, "безосећајна" и "хладна". Разлог за то није само промена у поимању света свакодневне стварности и живота уопште од стране модерног човека, већ и промена у схватању самог права, његове структуре, карактера и природе, његових задатака, као и измењене стварности на које се право сада има примењивати. Све је то утицало на стил језика данашњих закона као и правника уопште. Он је дакле постао неразумљив, није више тако очигледан и приступачан неправницима и "обичном свету", једном речју постао је "ненародски". Не треба сметнути с ума ни чињеницу да је епоха тзв. либерално-позитивистичке правне државе донела са собом и тежњу да се целокупно право кодификује, да се сво право покуша ставити на папир и претвори тако у позитивно право, које се једино имало примењивати у пракси. Такво позитивно право морало је, хтело се то или не, постати строго, штуро, безосећајно, уопштено, удаљено од лепоте и лепршавости народног језика, јер се бујица речи која је сада чинила позитивно право једино кроз апстрактне и генерализирајуће изразе у законима могла "ставити под контролу". Пошто је сада баш све, или скоро све од права у закону, то је либерализам и правна држава с почетка деветнаестог века увела, као логичан след, потпуну везаност судије за текст закона. Како је рекао Фојербах, творац Кривичног законика Баварске из 1813. године, његов "посао не треба да буде ништа друго, него да дати случај упореди са овим текстом, не обазирати се на смисао и дух закона, да осуди, када склад речи осуђује, и да ослободи, када он ослобађа"²⁸.

Међутим, прећутали би истину када би рекли да се језик модерних закона искључиво критикује. Често се исти хвали. Наравно, од стране правника. Тако Радбрух, иначе један од најелегантнијих стилиста међу правницима икада, није пропуштао прилику да, управо супротно, велича сиромаштво правничког лапидарног стила. Једном приликом је, афирмативно се изражавајући о језику права, са гордом достојанственошћу, као да је хтео да каже да тако мора бити и никако другачије, изјавио следеће: "Правни језик је хладан: он је лишен било каквог осећајног тона; он је опор: одриче се било каквог образлагања; он је оскудан: одриче се сваке намере подучавања"²⁹. Детаљније прецизирање предње реченог Радбрух је дао у својој књизи *Vorschule der Rechtsphilosophie*. Овде је истакао да законски језик презире стил убеђивања и поучавања. С тим у вези, "он показује афективну хладноћу, безосећајност, одликује га ненаглашеност математичких формула". Исти "никада не узима речцу 'јер' у уста", већ "преузима надменост једне војне за-

²⁸ Видети, F.Haft, *Aus der Waagschale der Justitia, Eine Reise durch 4000 Jahre Rechtsgeschichte*, 4.Auflage, München 2009, s.124.

²⁹ Видети, F.Haft, *Recht und Sprache*, ibid, s.234.

повести којој је страно било какво образложење". Што се тиче поучавања, Радбрух истиче "да законодавцу припада да уређује шта је у складу са правом, а не да поучава шта је право"... "Један модерни законик напротив не садржи реченице које не би биле заповести или њен саставни део, и не жели да тромости, заборавности или непажљивости адресата повлађује додатним појашњењима, понављањима или крупним словима"³⁰. Но, не хвале само правници свој језички стил у законима. Тако је француски *Code Civil*, по својој језичкој виртуозности али и бриткој прецизности један од најчувенијих закона свих времена, послужио писцу Стендалу као узор за језичку слику највеће вредности. Наиме, он је изјавио да сваког дана чита по неколико страница овог закона, да би кроз њему омиљену "лектуру" изоштрио смисао за прецизан и кратак начин сопственог изражавања³¹.

Природа и карактер модерних закона, природа онога на шта се ови закони односе, циљеви који се желе њима постићи, као и тежња да се сво право позитивира, утицали су, како смо видели, на стил језика закона. Он је, како је рекао Радбрух, постао "хладан, опор и оскудан" и као такав "неразумљив". Но, поставља се питање, за кога неразумљив, правнике или правне лаике? Уколико би одговор био да је неразумљив за лаике, ситуација би била мање проблематична. Наиме, могло би се у том случају рећи да је стил језика закона само пратио промене које су се дешавале у праву и друштвеној стварности на коју се право примењује, па то што је закон сада неразумљив за лаике није продукт његове мање вредности, већ његовог језичког стила, а који је опет изнуђен неминовним променама у друштву и праву. Другим речима, могло би се тврдити да правници нису данас мање писмени и стручни него што су раније били, већ им је тешко, а можда и немогуће да језички јасно, кратко и експлицитно изразе комплексну и компликовану материју данашњег права, дубоко измењеног, неко би рекао развојем друштва, а нама се ипак чини – његовом деградацијом и регресијом. Ипак, право прати друштвене промене и покушава се прилагодити друштвеној стварности. Као такво, мало тога може изменити у констелацији те стварности. Остаје му само да оно што је затекло, правно обликује. Један од првих корака на том плану је језичка формулација закона и других прописа, која се опет како смо рекли нужно прилагођава карактеру и природи модерног права и онога на шта се право односи и што има амбицију да уреди. И тако у круг... То што је онда језик закона неразумљив за лаике, не чуди. Јер, закон је пун апстракција и генерализација, неодређено-

³⁰ О напред реченом видети детаљније, G.Radbruch, *Vorschule der Rechtsphilosophie*, Göttingen 1965, s.86-88.

³¹ Правни писци у Немачкој који се баве проблематиком језика у праву често и са поносом истичу ову Стендалову изјаву. Видети нпр. H.Dölle, *ibid*, s.73.

сти, формализама, дефиниција, упућивања на друга места у закону или на друге законе. Поменимо само "неодређене појмове", "нормативне појмове" и "генералне клаузуле", чију садржину и обим ми, на основу језичке формулације, не можемо са сигурношћу и одмах одредити³². Ипак, све ово је потребно закону и закон се тога не може одрећи. Наравно, под условом да се у томе не претера, па да се користе ови појмови и када се исто може рећи једноставним, конкретним и прецизним језичким изразом.

Дакле, стил језика модерног закона тековина је савременог права и ми не можемо одустати од њега и створити неки други стил, а да тиме истовремено не одустанемо и од самог права. Стога се може рећи да закон по свом стилу треба да импонује правницима, а не правним лаицима³³. Лаици не треба, нити могу разумети данашње законе у појединостима, па ма којим језичким стилем они били написани³⁴. Дубоко проницљиво схватање модерних закона лаицима остаје недоступно. Преостаје им једино "да успоставе унутрашњи однос са правом у том смислу да схвате супстанцију норме, да спознају чему тежи поредак у целини и да могу осетити домашај праведности"³⁵, односно "дух праведног и моралног вољног поретка општег бића"³⁶.

Ипак, плашимо се да је ситуација нешто компликованија, јер су модерни закони често неразумљиви и самим правницима, и то наравно не због специфичног правничког стила писања закона, већ због њиховог све сиромашнијег знања о језику, а некада, нажалост, и непознавања онога на шта се закон односи и циљева који би се требали његовим доношењем остварити. С тим у вези, професор Тихомир Васиљевић је пре четрдесет година казао следеће: "... Похвала је зато за одређену личност, али је знак лошег стања за правнички ред, кад се за правника на одговорној дужности истиче да је писмен човек. Истиче се оно што је ретко, а правник познавалац језика и стила треба да буде правило. У том погледу ми заиста не стојимо добро"³⁷. Каква је данас ситуација у том смислу, не треба посебно на-

³² О "неодређеним појмовима", "нормативним правним појмовима" и "генералним клаузулама" видети детаљно, К.Engisch, *Einführung in das juristische Denken*, elfte Auflage, Stuttgart – Berlin – Köln 2010, s.193-234.

³³ Другачије Флајнер, који тврди да се у том контексту закони "морају формулисати тако да се свиђају грађанима као адресатима". Видети, Т.Fleiner, *Entwurf und Gestaltung von Gesetznormen*, in: Gesetzgebung (Hrsg. G.Winkler, B.Schilcher), Forschungen aus Staat und Recht 50, Wien – New York 1981, s.150.

³⁴ Како је рекао Живојин Перић, "... разумљивост или неразумљивост за шири круг, онога што је написано зависи и од саме теме о којој се пише". Видети, Ж.Перић, *О језику у законима*, Београд 1915, стр.15.

³⁵ H.Dölle, *ibid*, s.38.

³⁶ H.Dölle, *ibid*, s.65.

³⁷ Т.Васиљевић, *Нека ишћања метода и шехнике ирипремања иравних иројиса*, Анали Правног факултета у Београду, година XII, Београд 1964, стр.382.

глашавати. Дакле, понекад закони нису разумљиви ни самим правницима, али не због стилистике њиховог писања, већ због непоштовања правила граматике и логике језичких израза у законима, и међусобног односа тих израза. Још давно је Валтазар Богишић рекао да се термини у законима "уједно тичу и науке језика и науке права"³⁸. Сходно томе, да би се правни прописи добро разумели, морају бити састављени уважавајући захтеве, како права и правне науке, тако и лингвистике и логике³⁹. О потреби да правници суверено владају језиком, као и значају језика за право и правнике говорили смо уосталом на почетку нашег рада. Ова потреба данас је израженија више него икад, с обзиром на сву комплексност, компликованост, унутрашњу дивергентност модерног друштва. Компликованим облицима друштвеног живота мора се сада одговорити компликованим и бројним законима. Та компликованост и сложеност модерног света, дакле, носи са собом и захтев за одговарајућим нивоом језичке културе уопште, а када су у питању правници – високим нивоом језичке компетенције правника да би се тај исти свет могао ефикасно, и за појединца и за друштво корисно, дакле легитимно, правно обухватити и "опхрвати". Ипак, иако је свет постао компликованији и сложенији, наше језичке способности нису самим тим постале веће⁴⁰. Напротив, ми данас морамо признати себи да нисмо способни да комплексне реалности осликамо одговарајућим језичким моделима⁴¹. Ова, да се економским речником изразимо, "инфлација речи", као и језичке културе уопште, нужно је довела до "девалвације вредности закона".

Из наведених разлога, не треба да чуди појава код нас, и не само код нас, да се у данашњим законима могу пронаћи дифузни изрази, хомоними, синоними, непотребне правне празнине, непоштовање интерпункцијских правила и поретка речи у реченици, ничим оправдана употреба страних језичких израза или речи. О лепоти језичког стила да и не говоримо. Када се томе додају и граматичке грешке и логичке противречности, које се ту и тамо поткраду, добијамо једну суморну слику о језичком квалитету наших закона⁴². Потврду напред реченог представљају у нашој законодавној пракси честе измене и допуне великог броја закона, некада и након кратког времена од њиховог доношења. Имамо чак и случајева да се уз тек објављени закон објављују и његове исправке, које се формално приказују као наводно усклађивање мањивог текста закона са својим изворником.

³⁸ В.Богишић, *ibid*, стр.18.

³⁹ Тако и М.Вуковић, *Наука о изради правних пројиса (номојтехника)*, друго допуњено издање, Загреб 1969, стр.75. Такође, G.Winkler, *ibid*, s.139.

⁴⁰ Тако и F.Haft, *Recht und Sprache*, *ibid*, s.238.

⁴¹ Тако, F.Haft, *ibid*.

⁴² О његовом садржинском правном квалитету нећемо расправљати у овом раду.

На основу свега што је напред речено може се закључити да квалитет закона у великој мери зависи од квалитета употребљеног језика којим се закон изражава и обликује. Језичка некомпетентност онога који пише закон негативно се одражава, не само естетски, већ и суштински на његов квалитет. Ми данас имамо, не само стилски рогобатно написане, већ и садржински лоше законе. Да би се побољшао квалитет закона неопходно је да данашњи правници буду "мало више лингвисти и књижевници". Јер, право нема своје самостално место, изван језика. Управо је супротно, право је у језику, а исто тако је и језик у праву. Језик је стога инструмент рада правника, али истовремено и предмет његовог рада, јер се тек језиком право оживотворује и "удахњује" правном снагом. Ипак, то не значи да се овим преплитањем права и језика, губи аутохтоност језика, његова унутрашња инхерентност као самосталног медијума. С тим у вези, тачно је да специфична материја права намеће одређени стил и језик закона, али је исто тако несумњиво да стил и језик имају и своје самостално место⁴³. Могло би се рећи да право језику закона даје посебну ноту, специфичну "патину", која ипак још не обезбеђује статуирање "самосталне језичности" законског и уопште правног језика.

Не смемо зато никада пренебрегнути чињеницу да је "правни појам у области права одређен својом садржином, а у области језика својим изразом"⁴⁴. Нека нам ова мисао која посредно говори о нераскидивој исконској вези права и језика послужи као идеја водила у борби за квалитетније законодавство.

⁴³ Тако и Т.Васиљевић, *ibid*, стр.382.

⁴⁴ Н.Hatz, *Rechtssprache und juristischer Begriff*, *ibid*, s.68,69.

*Dragiša Drakić, Ph.D., Associate Professor
Faculty of Law Novi Sad*

On The Language Style of The Law⁴⁵

Abstract

The paper examines the language style of modern laws and the relevance of the language for the law and lawyers in general.

In the first part of the paper the author points to the importance of the phenomenon of language and the relevance of the study thereof. Later it gives arguments that support the position that the language is of a great importance both for the law and for the lawyers.

In the central part of the paper the author discusses the language style used in laws and maintains that the language style of the modern European laws is to a great degree influenced by the nature and character of such laws, as well as by the nature of the subject matter of the laws, goals that such laws are to achieve and by a desire to achieve 'positivism' in law.

In the end, the author stresses that today we have laws that are not only written in rough language but are also of poor content which paints a "gloomy picture of the language quality of our laws". In order to change such situation, the author points to the necessity of more profound knowledge of the language and linguistics by the lawyers.

Key words: language, language and law, language of the law, language style of the law.

⁴⁵ This paper is the result of the research conducted as part of the project of the Novi Sad Faculty of Law titled "Theoretical and practical problems of creating and applying law (EU and Serbia)" in 2012.